

Cursus

Ouders, ouderschap & ouderschapsontwikkeling

in christelijk perspectief

Thema-avonden in het kader van het project 'V.E.G. De Ark – Ouderschap'
VEG De Ark – Gorinchem.

Cursusleiding: Bob de Raadt © versie 30-05-2011;

emailadres: bobderaadt@live.nl;

vakgebied: medisch maatschappelijk werk & professionele ouderbegeleiding,

i.s.m. leden Klankbordgroep 'Ouderschap' - De Ark:

Erwin van Grootheest, Sandra Middelkoop, Klaas van Kalkeren, Carolien van der Lei, Janine de Jong, Adriaan de Vaal.

Inhoudsopgave:

1. Inleiding
2. a. Goede onderlinge taakverdeling als ouders
b. Handout powerpointpresentatie
3. a. Overzicht en reflectie op eigen ouderschap
b. Handout presentatie
4. Het sociale netwerk inschakelen en benutten
5. a. 'Goede ouder'-ervaring bewust zijn
b. Handout presentatie
6. a. Christelijk ouderschap & opvoeding(sondersteuning); aantekeningen
b. Bijlagen: diverse artikelen
7. Referenties
8. Ark-o-theek
9. Eindnoten

1. Inleiding:

Ouderschap staat volop in de belangstelling: in de media, in onderzoeksrapporten, in de politiek, in familiekring en ook in de kerkelijke gemeente. Er wordt veel gesproken en nagedacht over 'ouderschap'. Men vindt 'iets' wat ouders moeten doen en/of nalaten. Iedereen heeft te maken met ouders en hun ouderschap; een ieder heeft zijn/haar eigen levensverhaal.

Soms wordt de discussie over 'ouderschap' vooral gekenmerkt door het problematische van opvoeden en door het falen of tekortschieten van ouders. Ik denk daarbij aan: kindermishandeling, (het strafbaar stellen van) de pedagogische tik, opvoedcursussen, jeugdcriminaliteit, schoolverzuim, drugs, extreem eetgedrag, psychische stoornissen.

Het lijkt moeilijker om stil te staan bij de kwaliteiten van ouders. Wat geeft hun uithoudingsvermogen? Wat zijn helpende factoren die hen steunen in de opvoeding van hun kinderen?

Een vraag is: wat is 'gezonde opvoeding'? Wat verstaan we onder dat begrip? Wat houdt christelijke opvoeding en christelijk ouderschap in?

Ouderschap, ouderschapsontwikkeling en opvoedingsaangelegenheden zijn belangrijke onderwerpen voor bezinning en onderlinge uitwisseling van ervaringen.

Dat is dan ook de reden om een aantal thema-avonden te organiseren over ouderschapsontwikkeling en het versterken van ouderschap.

Het accent tijdens deze bijeenkomsten ligt allereerst op het beschouwen van steunpilaren t.b.v. ons ouderschap. Wat zijn bruikbare bouwstenen in onze opvoedingswijze? Wat kan ons helpen om ons ouderschap te versterken?

Voorbeeld:

Ouders hebben in hun situatie op advies van de ouderbegeleider op een ontspannen moment en op een rustige plek een gezinsgesprek gevoerd. Elk gezinslid heeft toen de eigen ervaringen kunnen vertellen en emoties kunnen delen. De terugblik op een zware gezinsperiode heeft onderling begrip gegeven, steun aan en aandacht voor elkaar, er is naar elkaar geluisterd. Zij hebben elkaar beter leren kennen (gedragingen, uitspraken, behoeftes, toekomstverwachtingen uitgesproken).

De ouders hebben de leiding (regie) in dit gesprek gehad, hebben confronterende situaties naar voren gebracht en moeilijke thema's bespreekbaar gemaakt. Hierdoor hebben alle gezinsleden een goede doorstart kunnen maken. Compliment voor deze ouders en hun kinderen.

In de VEG De Ark in Gorinchem komen veel gezinnen met jonge kinderen. Ouders die hun ouderschap aan het ontwikkelen zijn. Als gemeente vinden we het daarom belangrijk om aandacht te hebben voor 'ouders, jeugd en gezin'. In de periode januari – mei 2010 hebben een vijftal themadienstenⁱ plaatsgevonden waarin 'ouderschap' centraal stond.

In de eerste helft van 2011 is een cursusⁱⁱ gegeven waarin de thema's: 'ouders, ouderschap en ouderschapsontwikkeling' centraal stonden.

Basis van deze cursus werd gevormd door de volgende aspecten:

- a. ouders en ouderschap in bijbels perspectief.
- b. het kader van ouderbegeleidingⁱⁱⁱ:

- c. hierbij werden kernwoorden als ‘ouderregie’, ‘ouderpositie’, ‘oudertijd’, ‘ouderschapskennis^{iv}’, ‘ouderschapsontwikkeling’, ‘ouderschapsgroei’ gebruikt
- d. Pedagogisch besef: het geheel van verwachtingen, innerlijke belevingen, sensitiviteit en empathie van ouders t.o.v. hun kind (zie in de bijdrage van Van Rooijen e.a. 2010)

Met name zullen in deze cursus de 4 buffermechanismen of bufferprocessen (zie schema van Alice van der Pas) centraal staan aan de hand van praktijksituaties, theorie & literatuur, (huiswerk)opdrachten & terugkoppelingen.

Een aantal vragen zijn:

- Als ouder ben je toch vooral bezig mee opvoeden?
- Wat doe je als ouders als je steeds meer in een isolement dreigt te raken door het gedrag van je kind?
- Wat doe je als ouders, wanneer opvoeden vermoeiend blijkt te zijn.
- Hoe krijg je zicht op ‘goede ouder’-ervaringen?
- Wat is een goede taakverdeling?

Na het kader van ouderbegeleiding vindt u een overzicht van een aantal beschermende factoren die positief ouderschap kunnen kenmerken en bevorderen en die uit de hand lopende / schrijnende opvoedingssituaties kunnen voorkomen. Laat de focus zijn gericht op liefdevolle, respectvolle, opbouwende opvoeding; ‘Christ-like’, zoals Engelsen dat zo mooi kunnen zeggen.

KADER van ouderbegeleiding:		
Ouderlijke werkvloer	Buffermechanismen	Omstandigheden
<p><i>Basisgedragingen:</i></p> <p>Veiligheid bieden^v Verzorging geven Zicht houden op het kind Verwachtingen^{vi}-^{vii}Eisen stellen Grenzen stellen</p> <p><i>Timen & doseren</i></p> <p><i>Emotieregulatie^{viii}</i></p>	<p>'Het dorp'/ Solidaire gemeenschap</p> <p>Goede taakverdeling</p> <p>Metapositie</p> <p>'Goede ouder'-ervaringen</p>	<p>- het kind - de ouders - siblings^{ix} - familie en vrienden - enzovoort: werk, inkomen, financiën; huisvesting school huisarts en gezondheid ziekenhuis^x levensovertuiging^{xi xii} de theorie van het moment enzovoort enzovoort</p>

Beschermende factoren voor fysieke en emotionele mishandeling en verwaarlozing^{xiii} - ^{xiv}

Bij de opvoeder

Beschermende factoren bij de opvoeder die kindermishandeling kunnen voorkomen, zijn:

- Het hebben van een harmonieuze relatie met een ondersteunende partner;
- Zich bewust zijn van de eigen jeugdervaringen en de invloed daarvan op het eigen handelen als opvoeder;
- Praktische en emotionele steun vanuit het sociale netwerk (Berger et al., 2004^{xv});
- Warmte en affectie van de ouder (Ronan et al., 2009^{xvi});

Bij het kind

Factoren bij het kind die het kunnen beschermen tegen de gevolgen van kindermishandeling zijn:

- Zelfwaardering en zelfvertrouwen; (Berger et al., 2004; Ronan et al., 2009);
- Bovengemiddelde intelligentie (Berger et al., 2004);
- Goede interpersoonlijke vaardigheden (sociale competentie) (Berger et al., 2004);
- Ego-veerkracht (Berger et al., 2004);
- Makkelijk temperament (Ronan et al., 2009);
- Interne locus of control (Ronan et al., 2009). Een interne locus of control duidt op het besef dat je zelf ook kunt bijdragen aan het voorkómen en oplossen van problemen.

In de omgeving

- Steun van gezin en leeftijdsgenoten (Ronan et al., 2009);
- Positieve banden met leeftijdsgenoten (Ronan et al., 2009);
- Positieve interpersoonlijke relaties (Ronan et al., 2009);
- De band met de ouders (Ronan et al., 2009).

Bron: Rooijen, Karen van, Tijne Berg (nov. 2010) – *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling* – Nederlands Jeugdinstituut.

2. Goede taakverdeling^{xvii}:

Wat komt er qua goede taakverdeling zoal op je af als vader en moeder. In het gewone gezinsgebeuren kunnen dit soort voorvallen plaatsvinden:

- Een vader belt met de mentor op school en deze mentor neemt de leerling stimulerend mee (vertrouwengevend) in het studieproces, met goed resultaat.
- Een van onze kinderen is van nature introvert over zijn/ haar diepste gevoelens, het is vaak lastig dit er gelijk uit te krijgen. Aan de reactie merk je dat er iets is. De moeder is degene die het eerste signaleert dat er iets is en de vader is vaardig om dit op een rustig moment of juist met een grapje eruit te laten komen.
- Een van onze kinderen is soms erg onzeker over de dingen die hij/zij kan. Pas als hij/zij het perfect kan, wordt het pas zichtbaar of hij/zij dit kan. Het fietsen blijkt beter te gaan bij moeder die meer geduld heeft en zwemmen bij vader die spelend motiveert dat hij/zij het kan.

Dit vraagt onderlinge afstemming tussen ouders, het goed kennen van elkaar, tijd hebben voor overleg. Dit vraagt vaardigheden om met elkaar te kunnen communiceren. Ouderschap stelt eisen aan elkaar.

2.1. Wat hoort bij het opvoedingsgebied?

- Zo kwam ik in een krant de vraag tegen: “Is jongeren leren omgaan met geld alleen een taak van ouders?”. Onderzoek wijst uit dat het nodig is om jongeren te leren omgaan met geld. Ouders kunnen hierbij een belangrijke rol spelen door hun kinderen het juiste voorbeeld te geven, te laten oefenen met ‘leergeld’ als zakgeld en kleedgeld en duidelijk grenzen stellen^{xviii}. Denk bij dit onderwerp aan de informatie via het NIBUD^{xix}.
- Het geheel van lichamelijke, psychische, sociale, maatschappelijke, culturele, financiële en spirituele aspecten. Met daarnaast aandacht voor: sociale vaardigheden, persoonlijkheidsontwikkeling, taalontwikkeling, historie en actualiteit, contextuele aspecten
- Henk Algra schrijft in een artikel in het Nederlands Dagblad over vier pedagogische valkuilen voor de ‘goed genoeg ouder’. Hij heeft het dan over:
 1. “dat het kind te veel op de troon is komen te zitten”. Ouders willen hun kind vooral gelukkig zien.
 2. Een andere valkuil is de factor “tijd”: d.w.z. tijd hebben voor jezelf.
 3. Het derde punt is het culturele idee “dat het kind vermaakt moet worden” i.p.v. het gebruiken van de capaciteit van het kind om zichzelf te vermaken (creatieve bron).
 4. Tot slot kan een zekere “isolatie” een rol spelen: problemen houden we achter de voordeur.

Hij pleit voor ‘herstel van het gewone leven’, in navolging van Wim ter Horst^{xx}. “Als ouders met elkaar in een veilige en niet veroordelende manier met elkaar kunnen spreken over opvoeding is dat een enorme winst; ook voor de kerk als opvoedingsgemeenschap^{xxi}”.

- Gezinsrituelen: bij maaltijden, bij het naar bed brengen, vieren van verjaardagen en feestdagen, het hebben van gezamenlijke momenten; geloofsmomenten.

2.2. Andere voorbeelden:

a. Ouders van een ernstig ziek kind spreken af dat moeder zich ziek meldt en thuisblijft en dat vader zoveel mogelijk aan het werk blijft. Moeder doet de dagelijkse zorg en heeft weinig activiteiten buiten de deur. Vader kan zich op z’n werk redelijk concentreren, doch op de heen- en terugweg is hij direct met het thuisfront bezig (denken, sms-en). Overdag bellen de ouders elkaar in ieder geval 1x; soms vaker als daar aanleiding toe is. Onderling zitten zij niet altijd op één lijn, wat spanningsvelden veroorzaakt. Vader reageert rationeel en moeder

emotioneel. Belangrijke verandering in de relatie en in de onderlinge communicatie komt tot stand als ouders besluiten om elke dag van 20.00-20.30 uur standaard tijd voor elkaar te maken: op de bank zitten, wandelen, samen wat drinken, samen ontspannen, met elkaar de dag doornemen, plannen maken enz. Zo komen ze aan elkaar toe.

b. Ouders schakelen bij ernstige ziekte van hun zoon de hulp in van school bij de opvang en begeleiding van hun andere oudste zoon (structureren/structuur bieden, uitlaatklep geven, ruimte geven voor het uiten van eigen emoties).

2.3. Het nut van een goede taakverdeling als ouders:

- Overzichtelijkheid en afstemming
- Weten waar je aan toe bent; sterke kanten benutten
- Regie als ouders behouden

2.4. Reacties van ouders in de gespreksgroepen tijdens de thema-avond, n.a.v. diverse stellingen:

1. De taakverdeling

- is vanzelf ontstaan/gegroeid
- handig om daar afspraken over te maken, zeker achteraf
- sommige dingen groeien zo
- praktische zaken spreek je af
- herschikken van taken
- bewust 1 op 1 als ouder met je kind optrekken
- betreft: werk, thuis zijn, deels bewust, deels onbewust gekozen
- taakverdeling ontstaat onbewust
- kinderen altijd nr.1, tijd voor jezelf is wel belangrijk (daarna)
- ieder kind is uniek en heeft eigen aanpak (nodig)
- oudertijd belangrijk > daarin ook regels stellen
- gezamenlijke maaltijd
- verschillen tussen man en vrouw benutten
- communicatie

2. Jong geleerd is oud gedaan (vanuit de eigen opvoeding meegekregen);

- ervaring;
- wie is er het meeste thuis
- Samen één lijn trekken
- Opvoeden doe je samen

3. Tijd maken en gelegenheid zoeken, om met elkaar te overleggen

- Belangrijk om samen de tijd te nemen
- persoonlijke aandacht voor ieder kind

4. Het maakt niet uit wie, hetzij vader, hetzij moeder; als er maar iemand is.

- Het is belangrijk dat er iemand thuis is > een warme plek/hart.

5. Het kind gaat voor; tijd voor jezelf/elkaar is van essentieel belang (sociaal netwerk!!!), “opladen” > veerkracht, om goed voor je gezin te kunnen zorgen.

3. Overzicht, reflectie op eigen ouderschap (metapositie):

Om met een paar voorbeelden in huis te vallen:

- Wekelijks kiezen vader en moeder een moment om samen de afgelopen week door te spreken. Dit varieert van samen lopen, koffiedrinken of in bad gaan. Ook gaan we regelmatig een avond of weekend samen weg om de afgelopen periode te evalueren en over de toekomst te dromen. Hierbij komen naast de rustmomenten ook de kinderen en de opvoeding uitvoerig aan de orde.
- Ouders maken een –dagelijkse- wandeling en bespreken tijdens het wandelen (of tijdens het uitlaten van de hond) o.a. de gebeurtenissen t.a.v. hun kinderen.
- Ouders nemen aan het eind van de avond –bijv. onder het afdakje van hun huis- de tijd om bij te praten en om nieuwe plannen (voor de volgende dag) te maken.

3.1. Termverklaring ‘metapositie’: boven de ‘dingen’ komen, denken over denken, nadenken over het ouderschap. M.a.w.:

- een helicopterview,
- overzicht creëren en houden,
- een soort uitkijktoren, vuurtoren
- reflecteren over eigen ouderpositie, over eigen handelen als ouders
- uitstijgen boven het gewone; het vermogen om te reflecteren
- over een andere boeg gooien, verrassende wendingen in een situatie
- uit een ander vaatje tappen.
- Een soort parkeerplaats langs een drukke snelweg, rustplaats; vergelijk een oase.
- Goed kijken, nadenken en een plan maken
- Rust – reinheid – regelmaat
- Liefde > Agapé, betrokkenheid, waardering, vergeven/vergeving, positieve communicatie
- Gevoel van gewenst zijn, welkom! Van waarde zijn.
- Waarden en normen
- Hechting, gehecht zijn
- Creativiteit, inspiratie, comfort, harmonie

Zoeken naar creatieve reacties, handelingen, situaties;

- iets doorbreken of het vanzelfsprekende bewust worden;
- het benutten van humor (soms een belangrijk, gebruikelijk, aanwezig gezinsfenomeen) als een soort ventiel;
- het nut en de functie van het fenomeen ‘hoop’^{xxii}, troost, toekomstperspectief
- intuïtie, doorzettingsvermogen, veerkracht, omstandigheden beïnvloeden, daadkracht
- Inzicht in ‘draaglast – draagkracht – draagvlak’-verhouding:
d.w.z.: draaglast: wat je als mens als last te dragen hebt of met je meedraagt,
draagkracht is het vermogen om je schouders onder de last te zetten,
draagvlak: hoe smal of hoe breed is de gemobiliseerde steun.

Inzicht in ‘draaglast – draagkracht – draagvlak’-verhouding

Draaglast

1. Probleemverhaal
2. Stressoren
3. Omgaan met stressoren

Draagkracht

4. Lichamelijke conditie
5. Individuele coping

Draagvlak

6. Sociale netwerksteun
7. Structurele steun

3.2. Voorbeelden en tips:

a. Ouders krijgen te maken met langdurende, lichamelijke klachten bij hun 12-jarige kind, wat echter geen diagnose oplevert. De huisarts wordt een aantal keren bezocht, hij schrijft medicijnen voor, doch herstel blijft uit. De arts laat bloed prikken en korte tijd later volgt verwijzing naar een kinderarts/-ziekenhuis. De diagnose luidt: “leukemie” en de wereld van ouders en kind staat op z’n kop; hun wereld stort op dat moment in; een bang vermoeden – onuitgesproken - wordt bewaarheid, “want op internet ...”. De ouders worden plotseling geconfronteerd met een ernstige ziekte bij hun kind. Wat betekent dit voor hun kind, voor henzelf, voor de grootouders, voor de andere kinderen in het gezin? Hoe gaan zij om met de meelevende, omringende omgeving? Hoe reageert de werkgever? Wat betekent deze diagnose voor de toekomst van hun kind?

De ouders moeten al snel in de overstijgende trap gaan nadenken; in een situatie van overmacht (vgl. tillen boven je macht), moeilijk aan te sturen, in een afhankelijkheid van artsen en vele andere hulpverleners; met heel veel meeleven vanuit de omringende omgeving. En wat heeft dit te betekenen voor je (dagelijks) geloof? Hoe pakken de ouders deze situatie aan? Hoe gaan zij nu hun dagelijks leven organiseren? Hoe kunnen zij terugkeren in de ‘stuurhut’ van hun leven? (*coping, grip krijgen, zelfmanagement ouders, controle*)

b. Ouders hebben hun eerste kind gekregen en na de geboorte blijkt hun kindje flink ziek te zijn: groot gezwel in de buik en ademhalingsproblemen. Direct na de bevalling moeten de ouders in de hoogste versnelling en in een soort extreme ouderpositie (extra zwaar, onbekend, onervaren als ouders, en soort ‘tillen boven je macht’) hun ouderschap ontwikkelen:

- Een zware levensbedreigende operatie met complicaties
- Ingreep ter bevordering van de ademhaling
- Ouders zien scherp en attent wat er rondom hun kind gebeurt en komen in een ‘meebehandelende situatie’; dat geeft onrust, een onzekere toekomst, een kritische houding en soms slapeloze nachten.
- Ouders handelen in het belang van hun kind en willen gehoord worden in hun zorg/bezorgdheid
- Als de situatie van het kind stabiel wordt, komen praktische zaken aan de orde:
 - ouders worden getraind in de specifieke medisch-verpleegkundige zorg voor thuis,
 - andere personen gaan deze training ook volgen, naast de ouders (spreiding zorgtaken)
 - regelen parkeerzaken (parkeerkaart invaliden; invalidenparkeerplaats)
 - contact met gemeentelijke instantie (WMO^{xxiii}): speciale buggy, woningaanpassing
 - overleg met werkgevers
 - contact met CIZ i.v.m. indicatiestelling voor de zorg thuis (PGB, Zorg in natura)
 - communicatie-aspecten tussen ouders (tijd voor elkaar, elkaar kennen, taken afspreken, planning vrije tijd/activiteiten, emotionele huishouding schoon houden, balans vinden);

- inschakeling sociaal netwerk, mantelzorg > taken delegeren
- en wat er verder naar voren komt (en dat kan heel veel zijn).

c. Moeder begint met chemokuren i.v.m. borstkanker. Een zwaar fysiek, emotioneel, relationeel en sociaal proces. In die periode wordt een zoon ziek: leukemie. De echtgenoot/vader staat voor een zware opgave: steun bieden aan vrouw en kind, overeind blijven als werknemer en de dagelijkse gang van zaken voortgang bieden. Volhouden dus, noem het maar 'overleven'.

d. praktische tips:

- Tijd maken voor elkaar als ouders, als de kinderen naar bed zijn of op een eigen plek: de gebeurtenissen van de dag doornemen, emoties peilen en bespreken, elkaar steunen en troosten, onderlinge verschillen verduidelijken/verhelderen/benutten;
- Rooster maken, dagindeling, weekindeling, taakverdeling, delegeren van taken (externe personen).
- Logboek bijhouden (met instanties, huisarts, werkgever, ziektekostenverzekering etc.)
- Persoonlijke aandacht voor de kinderen afspreken > en doen!
- Afleiding organiseren, maatjes regelen/buddy's, ventiel-momenten/uitlaatkleppen creëren; respijtzorg
- Mantelzorg organiseren
- Ordner voor de administratie (praktisch overzicht aanbrengen)
- Huisarts inschakelen, inlichten (objectiveren van klachten; als ruggesteun)
- Contact met school, peuterspeelzaal e.d.
- Hulpverlening > casemanager; zorg op maat^{xxiv}; ouderverenigingen, lotgenoten
- Sterke kanten van de vader/moeder weten, inschakelen, benutten
- Internet gebruiken: weblog, email-nieuwsberichten
- Helder taalgebruik; duidelijke taal
- Hoop, humor, vergeving, voorbede, Agapé

3.3. Indrukken/reacties vanuit de gespreksgroepen op de stellingen.:

1. Druk, druk, druk Ik heb geen tijd voor reflectie. Help! (advies, tips, afspraken)

- Je merkt dat je vaak juist heel flexibel bent op momenten dat het nodig is. Reflectie doe je vaak onbewust.

- Meestal spontaan

- Advies: wandelen met de hond

- Nodig, bewust naar mogelijkheden zoeken; is per situatie verschillend!

- Jonge gezinnen > druk > wel tijd voor reflectie, uitgesmeerd over de dag (tel./sms etc.)

2. Stress, geïrriteerdheid, humeur, ruzie met partner; daar merken mijn kinderen toch niets van?

- Spanningen voelt een kind aan!

- Voorkomen zoveel mogelijk!

- delegeren/time-out nemen.

- eerlijk zijn, niet ontkennen als er wat is.

- kinderen hebben een soort 6^e zintuig voor stress/ruzie/humeur

3. *Wat doe je helemaal anders of juist hetzelfde als jouw ouders in de opvoeding?*

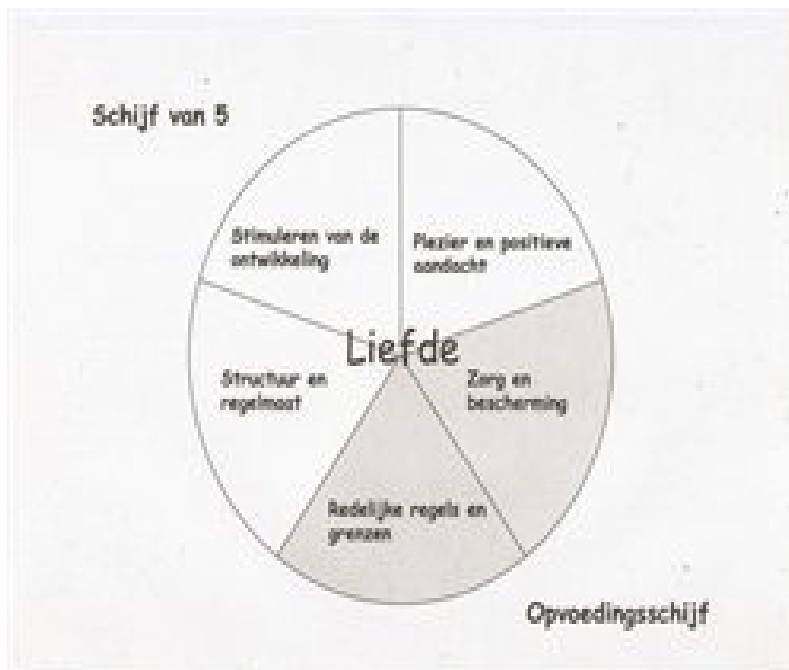
- Ja, positief, relativeren; eigen onvolkomenheden accepteren.
- andere generatie, tegenwoordig beter bespreekbaar.
- naar de gang sturen; je neemt vaak ongemerkt dingen van je ouders over.

4. *Hoe zou je willen dat jouw kinderen deze vraag gaan beantwoorden?*

- Terugkijken op een gezin met veiligheid/geborgenheid. Dat zij hebben gezien dat je binnen het gezin het geloof hebt voorgeleefd. Dat ze ook als ze het gezin uit zijn nog graag terugkomen.
- Altijd goedmaken; relativeren!; Groepsknuffel; Stress benoemen.
- we hopen dat ze terugkijken op een mooi/goed kind zijn

5. *Ik gebruik de schijf van vijf...*

- Onbewust maken we er gebruik van.
- De liefde staat centraal, alles komt daar uit voort

4. De solidaire gemeenschap of het sociale netwerk:

Om met de deur in huis te vallen:

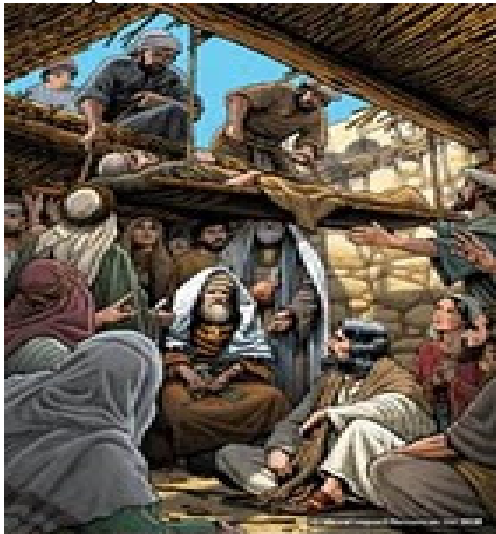
“Na en tijdens een ziekenhuisopname van moeder is er veel hulp aangeboden voor oppassen, naar school brengen/halen van de kinderen, eten koken en schoonmaken. Dit was een grote verlichting voor de taken van de vader waardoor ook de moeder beter kon herstellen”.

“Qua sociaal netwerk zijn het echt de praktische voorbeelden. Bijvoorbeeld dat een moeder uit de klas van onze jongste, de kinderen -als ik wel eens wat extra moet werken- meeneemt uit school. Ze hebben ook wel eens tussen de middag bij haar gegeten. Ik neem haar oudste dan bijvoorbeeld wel eens uit school mee naar de gym (waar onze jongste en haar oudste allebei opzitten). Dan hoeft zij niet de deur uit (ze heeft nog een jonge tweeling)”.

“Toen wij net verhuisd waren, miste ik echt zo'n sociaal netwerk. In Gorinchem had ik ook met verschillende moeders afgesproken, dat we over en weer elkaars kinderen wel eens opvingen, mee namen naar school etc. In de nieuwe woonplaats kon ik in het begin alleen maar een beroep doen op mijn moeder en schoonmoeder, omdat ik nog geen andere moeders kende. Gelukkig lukte het om weer redelijk snel een netwerk op te bouwen, want eigenlijk kun je met jonge kinderen in combinatie met werken niet zonder”.

4.1.: Bijbelgedeelten:

- Marcus 2:1-13: vier vrienden brengen een verlamde man voor de voeten van Jezus, in Kapernaüm.

- 'Draagt elkanders lasten' (Gal. 6:2)
- Esther wordt als wees door haar oom/neef Mordechai opgevangen, Esther 2:7
- Denk aan het grote gebod: Heb God lief boven alles en de naaste als uzelf. Dan hebben we het over een 'wij-cultuur', over gezamenlijke verantwoordelijkheid.
- Diakonaat; diakenen (Hand. 6: 1-6, Rom. 16:1, Fil. 1:1, 1 Tim. 3:8 vv)

Casus:

*In een christelijk gezin wordt bij een kind met een Downsyndroom een vorm van leukemie ontdekt. Dit betekent een extra zorg en een extra belasting in het dagelijks leven. Ouders hebben een varend beroep en dat betekent dat moeder aan wal gaat wonen. De ouders kiezen voor een duidelijke taakverdeling, zeker in de periode van kuren en behandeling. Het gezin maakt deel uit van een actieve en zorgzame kerkelijke gemeente. Moeder kan beroep doen op een trouwe groep medegelovigen (familie, vrienden) die verschillende hand- en span-diensten verrichten. Het gezin is geholpen met deze praktische ondersteuning. Daarnaast maken zij gebruik van officiële hulpverleningsinstellingen waaronder de WMO van de lokale gemeente (i.v.m. woningaanpassing). De kerkelijke gemeente is voor deze ouders belangrijk als: de gebedsgroep, het pastoraat, als steunende geloofsgemeenschap. Als hun kind met spoed opgenomen wordt, komt de predikant direct naar het ziekenhuis en zegent het kind. De gemeente wordt via email geïnformeerd en start direct hun gebedswerk. De andere kinderen worden opgevangen en de ouders vinden in dit moment van ontreddeering veel steun van hun kerkelijke gemeente. Ook na het plotselinge overlijden van hun kind. Op de voorkant van de rouwkaart staat een afbeelding van een hand met een parel erin: het kind als een parel in Gods hand.
(met toestemming van de ouders opgeschreven, mijn dank voor hun medewerking)*

Documentatie:

1. Raadt, B. de (2006) – *Levensbeschouwing, veerkracht en identiteit. Ouderschap in een medische stroomversnelling. Systemtheoretische aspecten bij ouderbegeleiding in een academisch kinderziekenhuis.* – Rotterdam: Erasmus MC/Dienst Psychosociale Zorg.
2. Raadt, B. de (2001) – *Over ademnood en mantelzorg(teams)* – Rotterdam: AZR/SKZ ; ISBN/EAN 9789077712-35-1 (Alblasserdam: Stichting De Vaste Burcht; 2007.

Stellingen Sociaal Netwerk (besproken in discussiegroepen):

- Kleine kinderen, kleine zorgen; grote kinderen, grote zorgen!
 - gaandeweg komt er een andere manier van communiceren met elkaar;
 - blijf in gesprek met je kinderen;
 - let op de verschillen tussen verschillende kinderen; ieder kind heeft z'n eigen aanpak > variëren en differentiëren in aanpak;
 - let op de liefdestaal van het kind (aanraken, positieve woorden, tijd en aandacht, cadeaus en dienstbaarheid; zie Chapman & Cambell);
 - Kijk ook naar de facetten genoemd onder de 'ouderlijke werkvloer' in het schema van Van der Pas. Deze aspecten groeien mee als kinderen ouder worden.
 - D.w.z.: andere zorgen; bijv. i.v.m. verkeerde vrienden > hulp zoeken als je er niet uitkomt;
 - minder controle hebben over de omstandigheden/situatie
 - meer tijd voor jezelf hebben
 -
- Als ouders leef je niet op een eiland!
 - soms wil je je als ouders liever schuil houden, vanwege het gedrag van je kind.

- Soms kun je erg veel last hebben van verwachtingen van anderen (grootouders, mensen uit je directe omgeving die erg gemakkelijk bepaalde uitspraken doen en waar je last van hebt)
- In welke situaties vind je het moeilijk om je sociale netwerk in te schakelen?
 - wanneer je oppas nodig hebt om samen leuke dingen te doen als ouders, dan vraag je dat minder snel;
 - aangeboden hulp daadwerkelijk inzetten (gebruik van maken, inroosteren)
 - als je de zorg zelf wilt blijven doen.
 - Hulp inschakelen doe je makkelijker of accepteer je makkelijker van familie die dichtbij staat (ouders)
 - Hulpvraag en hulpaanbod concreet maken: bijv. “ik kook 1x per week voor jullie!”
 - Niet iedereen komt met de juiste boodschappen thuis.

5. ‘Goede ouder’-ervaringen^{xxv}:

“Regelmatig nemen wij “oudertijd” de tijd om de afgelopen periode door te spreken over de opvoeding, het gedrag en de ontwikkeling van onze kinderen. Hierbij bespreken we naast dingen die beter kunnen ook de dingen die goed gaan”.

5.1. Algemeen

Vaak staat in een gezin een probleem of een moeite centraal. Soms een zonde of een gevoel van tekortschieten of van falen. We spreken eerder over zaken die “moeten”; zo zijn “de regels”, de verwachtingen, we doen wat wij gewend zijn om te doen, soms zijn het de vanzelfsprekendheden, is het de automatische piloot. Ouders nemen in hun rugzak een scala van ervaringen en gevoelens (emoties) mee vanuit hun eigen socialisatieproces (de eigen weg naar volwassenheid en zelfstandigheid).

Toch lijkt het mij belangrijk om aandacht te besteden aan aspecten als:

- affectie geven en ontvangen (d.w.z.: genegenheid, schouderklopjes, een omarming)
- woorden van waardering (complimenten geven en ontvangen, liefde uitspreken, warmte)
- besef van lichamelijke gezondheid, psychisch welzijn, sociale inbedding en vaardigheden, materiële welstand (besef van luxe en welvaart) en spirituele rijkdom en dimensies in Christus.
- besef van ‘Agapé’: de onvoorwaardelijke, eeuwige, gevende liefde van God, de Here, waarmee Hij ons liefheeft en dit heeft laten zien door Zijn Zoon Jezus Christus, onze Verlosser.

5.2. Zes gouden opvoedingsadviezen^{xxvi}

1. Leuke dingen zeggen: zeg elke dag een paar keer iets leuks tegen je kind
2. Prijzen: geef een compliment zonder preek (goed opgeruimd, waarom doe je dat niet altijd zo?)
3. Belonen: een beloning in het vooruitzicht stellen kan geen kwaad als het gekoppeld is aan specifiek gedrag dat je wilt veranderen. Maar altijd een ijsje beloven zodat kinderen doen wat hun ouders willen, creëert kinderen die niets meer voor niets willen doen.
4. Apart zetten: door afzonderen stopt vaak het ongewenste gedrag.
5. Zinvol straffen: straf niet te lang en zorg dat er niet veel tijd zit tussen misdrijven en de straf
6. Instructies geven: om ongewenst gedrag te veranderen in gewenst gedrag heeft een kind er veel aan als zijn ouders hem vertellen wat hij dan wel mag.

5.3. Bijbelstudie

‘Goede ouder’-ervaringen in de Bijbel:

- Hanna^{xxvii} (1 Samuël 1) kan aanvankelijk geen kinderen krijgen en zij wordt achtergesteld en gekwetst door Peninna, de andere vrouw van Elkana. In de tempel vraagt zij God om een mannelijke nakomeling, in een toestand van bittere bedroefdheid en een hevig wenen. De Here God verhoort haar gebed en ongeveer een jaar later wordt Samuël geboren (betekenis: ‘ik heb hem van God gebeden’). Later brengt Hanna Samuël naar de tempel, waar hij de Here God dient. Zij zoekt hem jaarlijks op.
- Job had zeven zonen en drie dochters. Deze zonen hielden van een feestmaal en de dochters waren daarbij aanwezig. Job ontbood zijn kinderen na zo’n feestmaal en heiligde hen middels een brandoffer. Hij dacht “misschien hebben mijn kinderen gezondigd en in hun hart God vaarwel gezegd. Zo deed Job telkens weer”. Als het huis instort waarin de kinderen van Job bijeen zijn en allen om het leven komen, scheurt Job zijn klederen en

werpt zich ter aarde. Job zondigt dan niet en schrijft God niets ongerijmds toe (Job 1). Hij pleit voor zijn kinderen.

- De moeder van Timotheüs, Eunice staat bekend als een gelovige Joodse vrouw (Handelingen 16:1). Dit geldt ook voor zijn grootmoeder, Loïs.
- Denk aan het verhaal in Lucas 15: 11-32 over de ‘Verloren Zoon’. Elk persoon heeft in dit verhaal z’n eigen motieven, communicatiepatroon, visie op de ander(en), verwachtingen, levensvisie. Deze parabel is mooi uitgebeeld/geschilderd door Rembrandt. Het boek van Henri Nouwen: *Eindelijk thuis* geeft een boeiende uitleg (zie in referentielijst).
- Jaïrus en wat hij doet voor zijn dochtertje; Matt. 9:18-26.
- Lucas 11:11 > “Is er soms een vader onder u, die, als zijn zoon hem om een vis vraagt, hem voor een vis een slang zal geven? (12) Of als hij om een ei vraagt, hem een schorpioen zal geven?”
- “Eer uw vader en uw moeder”: Exodus 20:12^{xxviii}, Deuteronomium 5:16, Matt. 15:4, Marcus 7:10 > opdat uw dagen verlengd worden^{xxix}; eren = helpen; opdat het u welga > welzijn, zegeningen, welstand! Efeze 6:2. Zie ook in het verhaal van de Rijke Jongeling: Matt. 19:19^{xxx}, ^{xxxi}; Marcus 10:17-22, Lucas 18:20-23.

Anders:

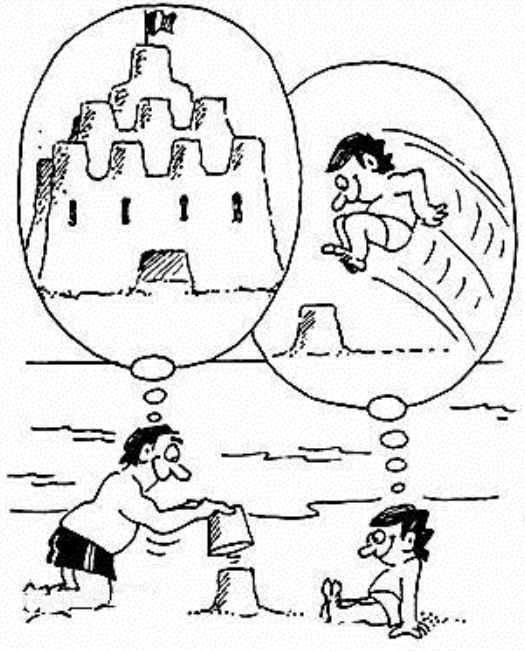
- Jezus zegt in Matt. 19: 14-15: “Laat de kinderen tot mij komen“.
- Kijk naar de relatie tussen David en diens kinderen onderling: overspel en onteren (Amnon en Tamar), de conflicten, Absalom laat zijn broers vermoorden; het conflict David-Absalom; 2 Sam. 13-19^{xxxii}.

Negatieve voorbeelden (in gezinsrelaties, in gepresenteerd ouderschap):

- Jozef en het feit dat hij de lievelingszoon was van Jacob geeft een heel ander beeld van ‘ouderschap’. Een zoon wordt voorgetrokken, krijgt een prachtig kleed cadeau, een “pronkgewaad”. Dat heeft enorme invloed op de andere zonen: jaloersheid, haat, bedrog, liegen, mensenhandel (Genesis 37).
- Eli en zijn zonen (1 Samuël 2: 11-36).

Tips:

- Tijd maken voor elkaar als ouders; bijpraten en bijtanken (oppas regelen)
- Ken de liefdestalen van je kinderen en van elkaar als echtpaar/ouders; zie de boeken over dit onderwerp van Gary Chapman en Ross Campbell.
- Onderneem individuele activiteiten met de verschillende kinderen (afhankelijk van de liefhebberij van het individuele kind)
- Denk aan een vader-zoon weekend of moeder-dochter weekend.
- Voorlezen, samen fietsen/wandelen, samen tv-kijken, helpen bij huiswerk, samen knutselen/hobby doen. Het bewustzijn t.a.v. gezellige, ontspannende activiteiten.
- Verantwoordelijkheid geven aan je kind(eren): (belonen bij goede uitvoering c.q. corrigeren als dat moet).
- “Waar ben je trots op dat gelukt is (binnen een stressvolle situatie); samen als ouders?”
“Wat is voor herhaling vatbaar?” “Wat was een goede woordkeus?”
- Wat bouwt het gevoel van eigenwaarde op; voor een kind, bij een ouder?

Stellingen ‘Goede ouder’-ervaringen (besproken in discussiegroepen):

- Benoem ‘goede ouder’-ervaringen:
 - trots en blij zijn als je kind uit zichzelf luistert en iets geleerd heeft
 - een kind dat bidt voor allerlei mensen en/of problemen, op een eigen manier
 - met 1 kind gaan kamperen; d.w.z. 1-op-1-contact
 - moeder-dochter- weekend bezoeken (Discovery, E.O.)
 - een dochter maakt op eigen initiatief een verwendag voor haar moeder (prachtige verrassing); vader en de andere kinderen maken er samen op een andere plek een heerlijke dag van.

6. Christelijk ouderschap & opvoeding (opvoedingsondersteuning):

Aantekeningen/notities:

- Warren Wiersbe schrijft in zijn boek *'Dus dat is nou een CHRISTEN'*^{xxxiii} een hoofdstuk over 'Een kind in het gezin van God'. Hij belicht de spiritueel-christelijke positie van het kindschap in Gods familie. Citaat: "Christians are not people who are sinless, but who do sin less", (p.20).
- Uitgebreide recensie:

* *Duidelijke ouders. Ouderschap in een verwarrende tijd.*

Jelle Terpstra (2008) Zoetermeer: Boekencentrum, ISBN 978 90 239 2277 3, NUR 700; 102 pag., €11,50; CHE-reeks.

De schrijver introduceert zichzelf als een vader met 17 jaar opvoedervaring en ervaring in vaderschap. Eén van zijn kinderen is overleden: in 2004, op 11-jarige leeftijd, plotseling. Een traumatische ervaring, die de auteur nog elke dag voelt. Dat geldt voor veel ouders die eenzelfde ervaring hebben (Bruntink 2007, De Raadt e.a. in O&O 2010; 13,1:90-92) en daarom is het belangrijk dat de schrijver dit feit in het persoonlijke en in het gezinsleven openhartig vermeldt. Het verlies van zijn zoon heeft grote impact op hem, zijn vrouw en hun gezin gehad.

Als Terpstra over "ouders" spreekt bedoelt hij: "ouders van adoptiekinderen, pleegouders, alleenstaande ouders, stiefouders".

In dit boek gaat hij in op 'goed ouderschap' in een tijd van verwarring en onduidelijkheid, gezien het accent in de maatschappij op wat ouders fout doen in de opvoeding, ontwikkelingen in de jeugdzorg, verschillende tv-programma's over (her)opvoeden van kinderen en het accent op het bijsturen van de ouderschapsvaardigheden. Dit geeft veel onrust en onzekerheid bij ouders. De maatschappij kijkt over hun schouders mee (buurt, school). In het boek *'Duidelijke ouders'* wil hij een aanzet geven tot verdere doordinking en hij hoopt "dat dit boek ouders helpt hun eigen spoor in de opvoeding te bepalen". Voor Terpstra geldt als basis in de opvoeding: "liefdevolle ontmoeting en confrontatie", uitgaande van een christelijk perspectief. In zijn bronvermelding haalt hij de Bijbel aan, wetenschappelijke inzichten (Ter Horst 1994) en persoonlijke ervaringen.

Het boek is ingedeeld in een aantal hoofdstukken waarin de auteur relevante onderwerpen aan bod laat komen waardoor ouders in hun ouderpositie kunnen groeien: bouwen aan een buffer tegen risicofactoren (Van der Pas 1996), het gezinsleven, het bieden van veiligheid en structuur, vaderschap en moederschap, opvoeden in zwaar weer en 'Wat geven ouders mee?' Elk hoofdstuk wordt afgesloten met vragen, die tot overdenking van de eigen dagelijkse opvoedpraktijk als ouders uitnodigen. Centraal staan begrippen als: onvoorwaardelijke liefde voor kinderen van ouders, betrokkenheid, openheid, onbaatzuchtigheid, respect, vergeving, compassie en genegenheid. Terpstra wil bouwstenen geven voor een optimale relatie tussen ouders en kind(eren). Doel: het bevorderen en versterken van de veerkracht van kinderen, hen een vangnet te bieden en de ouderschapsgroei te bevorderen. Het klinkt bijna al gedateerd gezien het verschijningsjaar 2008 van dit boek, maar ik wil de auteur graag aanraden om in een volgende editie van *'Duidelijke ouders'* de meest recente publicaties van Ter Horst (2008^{xxxiv}) en Van der Pas (2008^{xxxv}) te integreren ter verdieping van zijn pleidooi. Want beide auteurs geven een diepgaande beschrijving van hun jarenlange expertise en visie op het terrein van opvoeding én ouderbegeleiding.

In het hoofdstuk "Bouwen aan een buffer tegen risicofactoren" bespreekt de schrijver beïnvloedende factoren die kinderen kunnen beschermen tegen risico's bij ziekten, trauma's

pesterijen enz. Beschermende factoren kunnen daarin zijn de aanwezigheid van een sociaal netwerk en de liefdevolle relatie met een volwassene. Dat is bekende stof voor degenen die met ouderbegeleiding als methodiek werken. Het lezerspubliek dat Terpstra hoopt te bereiken, is daar waarschijnlijk minder mee bekend. Om deze reden vind ik dit boekje een goede poging om het denkschema van Alice van der Pas onder de aandacht te brengen van ouders met een christelijke levensbeschouwing. Natuurlijk is dit boekje ook bruikbaar voor ouders met een andere levensbeschouwing, want ouderschap is altijd van belang. Terpstra gaat in op diverse denkschema's, modellen en theorieën: van Lewin, Levinas, Delfos, Buber, Haley e.a. Inzake het gezinsleven legt hij accenten bij het belang van hechte relaties met volwassenen en de onderlinge verbondenheid. Hij omschrijft opvoeding als "een proces van uitwisseling tussen het kind en zijn omgeving". Belangrijk zijn het "leren rekening houden met elkaar, respect hebben voor elkaar en om zelfbeheersing toe te passen". Ook vindt hij het uitnodigend om 'gezinstradities' te vieren: "de horizontale spiritualiteit van het gezinsleven". Ouders gaan hierin voorop en zijn een voorbeeld voor hun kind. De auteur vindt 'veiligheid en structuur' noodzakelijk: het bieden van houvast, gezagsgrenzen, consequente communicatie en rust. Hij gebruikt daarbij de indeling: doelgerichtheid (duidelijkheid en eisen, grenzen en sancties) en relatiegerichtheid (openheid, inlevingsvermogen, acceptatie en warmte). Hij staat stil bij verschillen tussen vaders en moeders en bij hun complementaire rollen, vanuit de visie "Ouders zijn onvervangbaar". Hij benoemt hun gezamenlijke taken, empathie, competenties en andere perspectieven. Ouders kunnen in hun opvoedingstaak ook in "zwaar weer" komen: kinderen met psychisch-psychiatrische problemen, effecten na echtscheiding, met ernstige somatische ziekten en eventueel met rouw. Stuk voor stuk ingrijpende situaties waarvoor de ouders hun bufferprocessen hard nodig hebben. Tenslotte komt hij bij de vraag: "Wat geven ouders mee aan hun kind?". Terpstra denkt daarbij aan de 'zingeving', aan 'verantwoordelijk rentmeesterschap' en 'momenten van verwondering en vertrouwen'.

Conclusie: In dit boekje staan thema's als 'opvoeding en levensbeschouwing', 'opvoedkunde en opvoedingsvragen' en de buffermechanismen vanuit de methodische ouderbegeleiding centraal. Dit levert een unieke combinatie op van visie op christelijke opvoeding en de toepassing van het denkschema bij het 'verklaringsmodel opvoedproblemen' van Alice van der Pas. Dat vind ik de relevantie van dit boekje; een aanzet die nog diepgaander uitgewerkt kan worden.

Literatuur:

- Bruntink, R. (2007) – *In het teken van leven – Zorgen voor het ongeneeslijk zieke kind* – Kampen: Ten Have; ISBN 9025956157; (zie boekrecensie in Ouderschap & Ouderbegeleiding, 2010; 13-1:90-92; Bob de Raadt en Lian Klaassen).
- Horst, W. ter (1994) – *Het herstel van het gewone leven* – Groningen: Wolters-Noordhoff; Orthovisies; 5).
- Pas, Alice van der (1996) – *Naar een Psychologie van Ouderschap. Ouderschap beschreven 'vanuit de schoenen van de ouders'* – Amsterdam: SWP; HMO 2.
- Ik heb zelf vroeger veel gehad aan boekjes van Walter Trobisch: *Liefde moet je leren* en *Leen mij je ogen* (Uitg. Kok-Kampen).

7. Referenties:

- Akpan Uwen^{xxxvi} – *Zeg dat je bij hen hoort* (2010 Ned. vertaling; oorspr. 2008) – Barneveld: Uitg. Brandaan; ISBN 978 94 6005 008 2; NUR 302^{xxxvii} –^{xxxviii}
- Algra, Henk (2009) – *Onveilig opvoeden* – Steunpunt Gemeenteopbouw. www.centrum-g.nl/data/downloads/1099
- Algra, Henk, (17-09-2010) – Vier valkuilen voor de ‘goed genoeg ouder’; in: *Nederlands Dagblad*.
- Berg, Rien van den (2010) – Opvoeders zijn beginnelingen allemaal, in: *Nederl. Dagblad*, d.d. 17-02-2011; boekbespreking ‘Opvoeden door beginners’, door René van der Veer^{xxxix}.
- Berk, Adri v. d. (2011) – *Laat de kinderen tot mij komen* (preek over Marcus 10:13-16).
- Blokland, Geraldien (1996, 2008-6e druk) – *Over opvoeden gesproken Methodiekboek pedagogisch adviseren* – Ned. Jeugdinstituut/NJi-SWP
- Boyne, John (2006) – *De jongen in de gestreepte pyama* – Amsterdam: Arena; ISBN 90 69747820; verhaal verteld vanuit de kinderwereld van een jongen, die een leeftijdsgenoot ontmoet. Bizar verhaal in de context van de Tweede Wereldoorlog; aanrader.
- Chapman, G. & Ross Campbell (1997/1999 ned. vert.) – *De 5 talen van de liefde van kinderen*^{xl} – Vaassen: Uitg. Medema/TELOS; ISBN 90-6353-287-3^{xli}
- Dahlby, F. (1973) – *Bijbels woordenboek* – Baarn: Ten Have.
- Hoogland, Prof. dr. Jan (2011) – *Amateurs gezocht! Over roepingsbesef in de professionele dienstverlening* – Zwolle: Gereformeerde Hogeschool, Lectoraat Samenlevingsvraagstukken; Lectorale rede d.d. 27 jan. 2011.
- Horst, Dr. W. ter – (1977, 4^e druk 1994) – *Het herstel van het gewone leven. Een handreiking aan de alledaagse opvoeders (ouders, onderwijsgevendenden, groepsleiding, gezinsverzorgster) in de problematische opvoedingssituatie en hun begeleiders* – Groningen: Wolters-Noordhoff; ISBN 90-01-40682-3; Orthovisies 5.^{xlii}
- Horst, Wim ter (2008) – *Christelijke pedagogiek. Als handelingswetenschap* – Kampen: Kok; ISBN 9789043514989.^{xliii} ^{xliv}
- Libelle (2011) – *Het gezin – nieuwe stijl* – nr. 4/21 t/m 27 januari; pag. 103-120.
- Narramore, Bruce (1983) – *Ouderschap in bijbels perspectief; positief christelijk ouderschap in een moderne samenleving* - Utrecht: Novapres.
- Nouwen, Henri J.M.^{xlvi} (1991, 13e druk 2002) – *Eindelijk thuis – Gedachten bij Rembrandts ‘De terugkeer van de verloren zoon’* – Tiel: Lannoo, 160 pag. ISBN 90 209 4774 5.^{xlvii}
- *Ouderschapskennis*, tijdschrift; 14/1, maart 2011 – Taakverdeling – meer dan op één lijn zitten – Amsterdam: Uitg. SWP; ISSN 2210-7398.
- Pas, Alice van der (2009) – *De interventiefase; Keuzes en kansen* – Amsterdam: Uitg. SWP; Handboek Methodische Ouderbegeleiding, deel 6. ISBN 978 90 6665 649 9.
- Raadt, B. de (2006) – “*David als vader*”, *over ouders in de bijbel en ouderschap nu* – Alblasterdam: St. DVB, ISBN-10: 90-77712-26-7.
- Raadt, B. de, C.M. Dekkers, C.P.K. de Groot-Meijer, dr. M. M. van den Heuvel-Eibrink (2009) – De palliatieve zorgketen van het Erasmus MC-Sophia kinderziekenhuis, in: *Schakels in de palliatieve zorg – Over psychosociale zorg en de rol van het maatschappelijk werk in de palliatieve zorg*. M. Scholte, A. van der Poll; Bunnik: St. AGORA i.s.m. MOVISIE; pag. 42-49.
- Raadt, Bob de (2010) – Veerkracht en moederschap. Beeld versus gedrag van moeder met stervend kind; in: *Maatwerk*, vakblad voor maatschappelijk werk 11;1:6.

- Raadt, B. de (2010) – in: *Ouderschapskennis* 13/3:231; Uitg. SWP/Amsterdam: recensie: ‘Duidelijke ouders. Ouderschap in een verwarrende tijd’ (J. Terpstra, Boekencentrum/Zoetermeer; 2008).
- Raadt, Bob de (2010) – *De Ark – OuderConsult: netwerk voor ouders* (projectvoorstel, notitie).
- Raadt, Bob de (2011) - *Ouders onderweg* (Lucas 2: 40-52), meditatie; in: Informatieblad VEG De Ark, nr. 301, 04-04-2011 tot 19-06-2011; pag. 2-4.
- Reinds, Bert – Kinderen hebben ook vaders nodig! – deel 1 en 2; in: *Zoeklicht*, 84^e jg., nr. 12: “Een Bijbelse kijk” en 13: “Een praktische toepassing”, pag. 14-15 (beide edities).
- Rooijen, Karen van, Tijne Berg (nov. 2010) – *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling* – Nederlands Jeugdinstituut.
- Roskamp, Hanny (2011) – De babycrisis. De veranderingen waarmee kersverse ouders te maken krijgen, zetten relaties onder druk; in: *AD*, 05-03-2011.
- Terpstra, Jelle (2008) - *Duidelijke ouders. Ouderschap in een verwarrende tijd* - Zoetermeer: Boekencentrum, ISBN 978 90 239 2277 3, NUR 700; 102 pag., €11,50; CHE-reeks.
- Weijden, Maarten van der (2009) – *Beter* – Amsterdam: AMBO; ISBN 9789026322587.^{xlviii}
- www.detijdvanjeleven.nu ; 0345-752176; voor en door ouders; t.b.v. gezinnen met kinderen in de basisschoolleeftijd;
- www.familyfactory.nu^{xlix}

8. Ark-o-theek, bibliotheek VEG De Ark:

Beschikbare boeken over ouders, gezinnen, ouderschap en opvoeding:

- Wees jezelf	- James Dobson
- Opvoeden een opgave	- B. Narramore
- Van eersteling tot benjamin	- Barbara Sullivan
- Grenzen en kinderen	- Cloud - Townsend
- Met kinderen onderweg	- Marja Bos - Henk van Dam
- Uw kind op de digitale snelweg	- Henk van Dam
- Ouders met gebroken harten	- John White
- Weid mijn lammeren	- Els Vlug
- Sexueel misbruik	
van kinderen in het gezin	- Heleen Woelinge
- Incest	- Janneke Kok , Anja Koster, Jan v/d Wal
- Verraden vertrouwen	- dr. J. C Borst

-
- ⁱ De Ark-Ouderconsult: netwerk voor ouders; project christelijk ouderschap en christelijke ontwikkelings- en opvoedingsondersteuning (notitie, 2009-2010).
- ⁱⁱ - Folder 'Ouderschap'; 4 thema-avonden – ontwerp: Jan-Derk Meisner; jan. 2011.
- Aankondigingen in: *Arktueel*, d.d. 23-01-2011; 30-01-2011; 06-02-2011.
- in: Contactblad VEG De Ark: *Ouderschap: opdracht en opgave*, nr. 299, dec. 2010-jan. 2011, pag. 14-15; in nr. 300 (31-01 t/m 03-04-2011): 'Centrale Bijbelstudie: over het thema 'Ouderschap'; pag. 19.
- ⁱⁱⁱ Schema van Alice van der Pas (2009) – *De interventiefase; Keuzes en kansen* – Amsterdam: Uitg. SWP; Handboek Methodische Ouderbegeleiding, deel 6. ISBN 978 90 6665 649 9. Aanrader voor wie zich met ouderbegeleiding bezighoudt.
- ^{iv} Alice van der Pas (2008) – *Het nut van ouderschapstheorie – en de valkuilen*. www.alicevanderpas.nl
- ^v Kinderen hebben veiligheid en vertrouwen in volwassenen nodig. In gebieden met oorlog, geweld en terreur kunnen deze basisbehoeften van kinderen enorm onder druk komen te staan. De verhalenbundel van Uwen Akpan – *Zeg dat je bij hen hoort* (2010 Ned. vertaling; oorspr. 2008) – Barneveld: Uitg. Brandaan; ISBN 978 94 6005 008 2; NUR 302 beschrijft kinderen in dergelijke noodsituaties in verschillende Afrikaanse landen. Aangrijpende verhalen over kindermishandeling, straatkinderen, kinderhandel, armoede, etnische conflicten en geweld. Auteur verwijst naar Daniël 3:17, 18 en Micha 6:8.
- ^{vi} **Vignet:** *Iedere dag ging de vader met zijn dochter voor dag en dauw naar het zwembad. Hij zag in haar een toekomstige zwempkampioene. Daar had hij alles voor over. Op haar 16e weigerde de dochter nog langer te zwemmen. Haar vader was in alle staten. Hij had zóveel voor haar over gehad. En nu deed ze hem dít aan. Voor de vader stortte zijn hele wereld in* (uit: Steunpunt Gemeenteopbouw, 2009:16; Algra; zie in referentielijst).
- ^{vii} **Vignet:** *Wat waren de ouders trots op hun dochter. Alle familieleden en de kennissen werden in kennis gesteld van het feit dat hun dochter de hoogste score op de Cito-toets had gehaald. Drie jaar later liep de dochter helemaal vast binnen het VWO. De ouders ervoeren deze situatie als een rouwproces. Hun dochter had gefaald....* (Steunpunt Gemeenteopbouw./Algra; 2009:17).
- ^{viii} "Een op de vijf als kind emotioneel mishandeld" (Ned. Dagblad, 20-11-2010). N.a.v. TNO-onderzoek in opdracht van Augeo Foundation (stichting die strijd tegen kindermishandeling, sinds 2006, n.a.v. internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind).
- ^{ix} D.w.z.: broertjes en zusjes
- ^x www.bartkamman.nl Zijn verhaal staat in *Ned. Dagblad* d.d. 17-02-2011, p. 18: "Liever de hemel dan nog zo'n chemo".
- ^{xi} Jan Siebelink (2005) – *Knielen op een bed violen* - Amsterdam: de Bezige Bij; met verwijzing naar 1 Cor. 13 "en had de liefde niet". Familiegeschiedenis.
- ^{xii} Geert Mak (1999) – *De eeuw van mijn vader* – Olympus/Amstel Uitg. BV. Historische familiechroniek.
- ^{xiii} Rooijen, Karen van, Tijne Berg (nov. 2010) – *Risicofactoren en beschermende factoren voor kindermishandeling* – Nederlands Jeugdinstituut; pag. 5-6; www.nji.nl
- ^{xiv} Ada Kempe en Bob de Raadt (2009) – in: *Ouderschap & Ouderbegeleiding*, maart, jaargang 12, nr. 1; pag. 79-82 > recensie van het boek van Sietske Dijkstra: *Geweld en veerkracht in gezinnen* (Utrecht: Uitg. Jan van Arkel).
- ^{xv} Berger, M., I. ten Berge en E. Geurts (2004) - *Samenhangende hulp: interventies voor mishandelde kinderen en hun ouders*. Utrecht, NIZW.
- ^{xvi} Ronan, K.R., Canoy, D. F. and Burke, K. J. (2009) Child maltreatment: Prevalence, risk, solutions, obstacles, *Australian Psychologist*, 44: 3, 195 — 213
- ^{xvii} *Tijdschrift Ouderschapskennis*: Taakverdeling – meer dan op één zitten – Uitg. SWP, Amsterdam; 14:1, maart 2011; ISSN 2210-7398.
- ^{xviii} Metro, 03-05-2010.
- ^{xix} www.nibudjong.nl ; www.wijzeringeldzaken.nl
- ^{xx} Horst, Dr. W. ter (1977, 4e druk 1994) – *Het herstel van het gewone leven. Een handreiking aan de alledaagse opvoeders (ouders, onderwijsgeevenden, groepsleiding, gezinsverzorgster) in de problematische opvoedingssituatie en hun begeleiders* – Groningen: Wolters-Noordhoff; ISBN 90-01-40682-3; Orthovisies 5
- ^{xxi} Nederlands Dagblad, 17-09-2010: 'Vier valkuilen voor de 'goed genoeg ouder' – Henk Algra, orthopedagoog.
- ^{xxii} Falkenburg, Nette, Maria de Jong, Bob de Raadt, Carola Scholten, Isabelle Streng (2004) – De functie en het belang van de hoop; in: *Scanner*, jaargang 5, nr.12, 11-09-'04, pag. 6 – Rotterdam: Erasmus MC.
- ^{xxiii} WMO: Wet Maatschappelijke Ondersteuning; wordt door de lokale gemeente uitgevoerd.
- ^{xxiv} Hoogland, Prof. dr. Jan (2011) – *Amateurs gezocht! Over roepingsbesef in de professionele dienstverlening* – Zwolle: Gereformeerde Hogeschool, Lectoraat Samenlevingsvraagstukken; Lectorale rede d.d. 27 jan. 2011.

‘Amateur’ betekent ten diepste: “liefhebber”, door liefde gedreven; ook in de professionele hulpverlening; met bevoegdheid, passie, solidariteit, onvoorwaardelijkheid, inzet en “aandacht, toewijding, doorzettingsvermogen, doortastendheid, verantwoordelijkheid”.

^{xxv} In: *Ouderschap & ouderbegeleiding* (2010)-13/1:17-76; met artikelen van:

- Pieter Remmerswaal: *Fragiele, goede ervaringen van ouders met hun kinderen*; p. 19-26.
- Margreth Hoek: *Ouderschapsgroei van beginnende ouders*, p. 27-38.
- Trudy van Harten: *‘Goede ouder’-ervaringen creëren met videohometraining*, p.39-47.
- Kaat Schaubroeck: *Een verpletterend gevoel van verantwoordelijkheid*, p. 48-60.
- Jolant van den Haspel: *Stressreductie opent de weg naar ouder-power*, p. 61-70.
- Alice van der Pas: *Het is oppassen geblazen met woorden*, p.71-76.

^{xxvi} J/M voor Ouders – Zes gouden opvoedingsadviezen; A. Elzinga (05 nov.2010)

<http://www.jmouders.nl/Nieuwsartikelen/ZesGoudenOpvoedingsadviezen>

^{xxvii} Haar naam betekent: ‘de begenadigde’ (Dahlby, 1973).

^{xxviii} Bijbel met kanttekeningen, deel 1, pag. 167 (z.j.); dor: Dr. A.H. Edelkoort; Baarn: Bosch & Keuning

^{xxix} Zie pag. 188 (moeder) in: *Concordantie op het Oude en Nieuwe Testament* – redactie dr. S.P. Dee en dr. J. Schoneveld (1971, Baarn: Bosch & Keuning BV)

^{xxx} Vgl.: Lev.19:18, Matt. 22:37-39, Marc. 12:30,31; Rom. 13:9-10, Gal. 5:14, Jac. 2:8.

^{xxxi} Zie pag. 233 in: Tim Keller (2008) – *In alle redelijkheid. Christelijk geloof voor welwillende sceptici*;

Franeker: Uitg Van Wijnen; ISBN 9789051943382.

^{xxxii} Raadt, B. de (2006) – *“David als vader”, over ouders in de bijbel en ouderschap nu* – Alblasserdam: St. DVB, ISBN-10: 90-77712-26-7.

^{xxxiii} Warren Wiersbe (1998) – *Dus dat is nou een CHRISTEN* – Vaassen: Uitg. Medema; ISBN 90-6353-288-1; Twaalf schilderijen van dynamisch Christelijk leven (in metaforen): een schaap in Gods kudde, pelgrim-burger, lid van het lichaam van Christus, priester bij Gods altaar, steen in Gods gebouw, een toegewijde schuldenaar, soldaat in het leger van God, hardloper in de wedstrijd, ambassadeur van de Koning, zaden en broden en kind in het gezin van God.

^{xxxiv} Wim ter Horst (2008) - *Christelijke pedagogiek als handelingswetenschap. Een paradigma* – Kampen: Kok; ISBN 978 90 435 14989.

^{xxxv} Alice van der Pas (2008) – *De Interventiefase. Keuzes en kansen* - HMO 6 (Handboek Methodische Ouderbegeleiding, deel 6) – Amsterdam: Uitg. SWP; ISBN 987 90 6665 649 9, NUR 740.

^{xxxvi} Uwen Akpan (1971) is Nigeriaan, schrijver en priester Jezuïet

^{xxxvii} Met een verhaal over Nairobi/Kenia “Kerstdiner”: “Ik verstop me tussen een stel weglappende kinderen en zo glipte ik weg. Ik rende tussen het verkeer door, klauterde over de betonnen vangmuur en verdween in Nairobi. De boerende, giechelende tweeling was het laatste wat ik van mijn familie zag”. Een verhaal over Maisha, Naema en Jigana; over lijmsnuiven, kinderprostitutie, straatkinderen, weglopen, een krot als huis, armoede en verscheurde familiebanden.

- Met een verhaal uit Benin/Nigeria: ‘Vetmesten voor Gabon’. Oom verkoopt de kinderen Yewa en Kotchikpa. Verhaal over kindersmokkel en mensenhandel. “Ik bleef maar rennen, ook al wist ik dat ik nooit meer aan het huilen van mijn zusje zou ontsnappen”.

- Een verhaal uit Ethiopië, over hartsvriendinnen, religieus-etnische conflicten, islamisering, en hoe kinderen onderling ondanks het conflict een eigen onderlinge taal, communicatiepatroon ontwikkelen.

- “Luxe lijkwagens”, Nigeria, religieus conflict waarbij mensen elkaar afslachten en kinderen de dupe worden van de politiek van volwassenen. Jubril (moslim) reist naar het zuiden van het land, op zoek naar zijn vader. Zijn broer Yusuf/Jozef (een christen) is inmiddels door steniging om het leven gebracht omdat hij voor zijn christelijke geloof bleef uitkomen. Tijdens onlusten is bij Jubril zijn hand afgehakt door voormalige islamitische vrienden. Tijdens de busreis probeert hij angstvallig zijn stomp verborgen te houden

- Een verhaal over Rwanda en het Tutsi en Hutu conflict, kinderen worden geconfronteerd met indringend geweld en de vader wordt voor het blok gezet. Huiveringwekkend.

Verhalen over het lijden in deze wereld en waar kinderen mee te maken krijgen. Een wereld met een gebrek aan veiligheid

^{xxxviii} Recensie in Nederlands Dagblad (01-10-2010, Het Katern, p.5: Akpan, *vertolker van Afrika’s wrange werkelijkheid*.

^{xxxix} Komt met een voorbeeld uit eigen gezin t.a.v. adviezen van bekende opvoeddeskundigen > niet elk advies werkt in elke situatie; effect kan per kind-situatie verschillen: “Kinderen zijn verschillend, het aantal mogelijkheden ervaren op te doen is beperkt en de opvoeder komt bij ieder nieuw kind voor nieuwe verrassingen te staan. Opvoeden gaat met vallen en opstaan, zelfs indien men eerst een uitstekend advies heeft ingewonnen. Opvoeders blijven beginners”. ND 11-02-2011, pag. 8-9 (Gulliver).

^{xl} 5 liefdestalen: lichamelijke aanraking, positieve woorden, tijd en aandacht, cadeaus en dienstbaarheid > aanbevolen, inspirerend boek, prettig leesbaar.

^{xli} “Dit boekje gaat over het communiceren van onze liefde naar onze kinderen. Ieder kind heeft een manier waarop hij of zij de ouderlijke liefde het beste verstaat.

Dit boek laat zien hoe je kunt ontdekken wat de eerste liefdestaal van je kind is. Wanneer je deze liefdestaal in praktijk brengt samen met de andere 4 talen, zal je kind ook liefde ervaren.

Het boek leest gemakkelijk en geeft herkenbare voorbeelden.

Ik heb ook het boek ‘*De 5 talen van de liefde*’ van Gary Chapman gelezen. Dit gaat over relaties van gehuwden.

Ik vond dit een echte ‘eye opener’ en een ‘aanrader’.”(deelneemster aan de cursus)

^{xlii} Zeer interessant en handzaam boekje. Met de volgende thema’s: de opvoeders, het kind, de omgeving en de werkelijkheid achter de omgeving. Bij de opvoeders komen vragen naar voren als: “Heeft het kind wel echte opvoeders?”, “Heeft de opvoeder wat over voor deze kinderen?”, ‘Is de opvoeder open voor en gericht op de kinderen?”, “Kan de opvoeder voldoende bijtanken?”. Verder stelt de schrijver zeer indringende en opbouwende vragen over de opvoedsituatie van en voor het kind. In de verschillende samenvattingen staan bruikbare vragenlijsten. Vult u maar in! Aanbevolen wegens de compacte schrijfstijl.

^{xliii} Prof. dr. Wim ter Horst (1929) is voormalig hoogleraar klinische en orthopedagogiek aan de RU Leiden. Dit boek geeft een samenhangend waarnemings-, denk- en handelingskader. Zie ook:

- www.postorderboekhandel.nl/auteur/WterHorst
- Dr. Govert Buijs (filosoof VU Amsterdam) – *Rijp en groen*; in: *Ned. Dagblad* (06-02-2008, Het Katern, pag. 2): “eerherstel van de liefde”. Recensie van ‘Christelijke pedagogiek’.
- Google op: wim ter horst – orthopedagogiek.

^{xliv} Zie bespreking in de tekst: *De Ark – OuderConsult* – Bob de Raadt (2009).

^{xlv} Zie interview van Gertjan de Jong met Wim ter Horst in *De Oogst* – jan. 2011, pag. 4-7 > *Geloof kun je niet overdragen*; over bijzonder onderwijs en geïnspireerd bijbelonderwijs.

^{xlvi} Leefde van 1932-1996; www.nouwen.org

^{xlvii} Boek waar ik stil van werd; herkenbaar vanwege de menselijke binnenkant en de innerlijke processen. In een ieder schuilt wel een verloren zoon’ en een ‘thuiswonende zoon’; prachtig geschilderd door Rembrandt Harmensz. Van Rijn (1606-1669, zie op: www.statenvertaling.net/kunst/grootbeeld/370.html ; tentoongesteld in: Hermitage, St. Petersburg – Rusland; geschilderd in 1668; olieverf op doek: 262 x 206 cm). Nouwen onderscheidt n.a.v. dit schilderij dat een mens verschillende fasen doorloopt > van verloren zoon, via de oudste, thuiswonende zoon naar de edelmoedige vader. “Verdriet, vergeving en edelmoedigheid zijn de drie wegen waarlangs het beeld van de vader in mij kan groeien”. Verdriet in wat de mens een ander aandoet (lijden, oorlog, pesten); het gebrek aan erbarmen. Vergeving, d.w.z.: de ander is welkom > zonder reserve, zonder een tegenprestatie te eisen. Edelmoedigheid: want de Vader geeft zichzelf weg. Verschil in visie met auteur: van mij mag God gewoon ‘man en Vader’ zijn, d.w.z. zonder vrouwelijke elementen. Ondanks dat punt vind ik dit boek enorm inspirerend en leerzaam voor alle vaders. Gebaseerd op het verhaal uit het Nieuwe Testament: Lucas 15:21.

^{xlviii} Levensverhaal van Maarten van der Weijden: Olympisch kampioen op de 10 kilometer openwaterzwemmen in Beijing in 2008 en wereldkampioen op de 25 kilometer zwemmen in 2008 (Sevilla). Tevens een indringend verhaal over de verhouding tussen Maarten en zijn ouders, met name t.o.v. zijn vader (die legt het accent op studeren; ouders steunen hem financieel tijdens de studieperiode). Tevens vertelt hij in dit boek z’n verhaal t.t.v. de leukemiebehandeling in 2001. Toen werd bij hem Acute Lymfatische Leukemie (ALL) geconstateerd. Na een beenmergtransplantatie treedt herstel in. In die periode is de steun van zijn ouders onontbeerlijk voor hem; evenals de steun van zijn zuster.

^{xlix} Biedt workshops over de volgende thema’s: Gezin-zijn, verbondenheid, time-management voor gezinnen, de opvoedtoolbox, geweldige gezinnen.